05/10/2022

Οι δύο φάσεις της αιχμαλωσίας μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή

/ Ιστορία - Εθνικά Θέματα

«…Κατάσταση Ελλήνων αιχμαλώτων αξιολύπητος. Είναι κεκαλυμμένοι διά σάκων, στερούνται δε παντελώς εσωτερικών ενδυμάτων και υποδημάτων, απαγορευμένης χορηγήσεως αυτοίς τούτων, τρέφονται λίαν ελλιπώς και πλείστοι απέθαναν εξαντλήσεως».

Με τα λόγια αυτά, ο **Έλληνας Γενικός Πρόξενος στην Κωνσταντινούπολη Άγγελος Άννινος** περιγράφει, τον καιρό εκείνο, τις συνθήκες διαβίωσης των Ελλήνων αιχμαλώτων στην Κωνσταντινούπολη μετά τη **Μικρασιατική Καταστροφή**.

Στο ίδιο πνεύμα, Έλληνας αξιωματικός μεταφέρει τα λόγια που άκουσε από Τούρκο ανώτερο αξιωματικό για τους Έλληνες αιχμαλώτους. Η μαρτυρία, που είναι καταγεγραμμένη στη Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού (αρχείο Μικρασιατική εκστρατεία, φάκελος 361 -Γ1 , φύλλο 21), αναφέρει ότι σύμφωνα με τους

Τούρκους, «οι αιχμάλωτοι δεν θεωρούνται άνθρωποι αλλά κτήνη, συνεπώς δεν τους προσφέρεται τίποτε». Σημειώνεται, μάλιστα, ότι «οι αιχμάλωτοι υποβάλλονται σε πολύωρες εξαντλητικές πορείες. Όταν ήταν εξαντλημένοι και δεν μπορούσαν να ακολουθήσουν την υπόλοιπη πορεία εκτελούνταν από Τούρκους στρατιώτες ή από τον τουρκικό όχλο».

Χαρακτηριστική είναι η περιγραφή του **Ιωάννη Βέλκου**, ο οποίος λέει ότι «οι ατυχείς αιχμάλωτοι, μη προστατευόμενοι από τους φρουρούς, τρέχουν διά μέσου του λυσσούντος αυτού πλήθους, προσπαθώντας να αποφύγουν τα θανάσιμα αυτά πλήγματα. Όποιος τραυματίζεται και πέφτει δεν σηκώνεται πλέον. Τον αποτελειώνουν επί τόπου. Όποιος είχε την κακή τύχη να πέσει έπρεπε να αποτελειωθεί από τους χωρικούς ή να λογχιστεί από τους ίδιους αυτούς κατ' ευφημισμόν φρουρούς και να εκπνεύσει».

Τις μαρτυρίες αυτές παρουσιάζει στο ΑΠΕ-ΜΠΕ ο **επίκουρος καθηγητής Πολιτικής Ιστορίας στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων, Νίκος Τόμπρος**, με αφορμή την επικείμενη εισήγηση του ιδίου και του επίκουρου καθηγητή Στρατιωτικής Ιστορίας, Νίκου Κανελλόπουλου, στο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο με θέμα **«Η επόμενη μέρα από την Καταστροφή»**, που ξεκινά, αύριο, στην Καλαμαριά.

Ο **κ. Τόμπρος** αναφέρεται συγκεκριμένα στην περίπτωση του **Αντώνιου Πισσάνου**, ο οποίος συνελήφθη στις 17 Αυγούστου του 1922 και απελευθερώθηκε τον Απρίλιο του 1923. «Αυτός ο άνθρωπος θέλησε να καταγράψει άμεσα τα απομνημονεύματά του, παρότι εκδόθηκαν αρκετά χρόνια μετά τον θάνατό του, το 1978, σε μια προσπάθεια να καταδείξει τι πέρασαν ο ίδιος και οι συστρατιώτες του στα στρατόπεδα συγκέντρωσης», σχολιάζει χαρακτηριστικά και εκτιμά ότι «πολλά από αυτά είναι στην κυριολεξία ανατριχιαστικά και θυμίζουν πάρα πολύ τα στρατόπεδα συγκέντρωσης των Γερμανών στο Άουσβιτς».

Υπογραμμίζει δε, ότι «τα απομνημονεύματα δίνουν τη δυνατότητα στους ερευνητές και στον απλό κόσμο να διερευνήσουν τις συνέπειες της μικρασιατικής καταστροφής από το πώς βιώνουν τις καταστάσεις αυτοί οι άνθρωποι που αφηγούνται την προσωπική τους μαρτυρία».

Πού βασίστηκε η έρευνα

Τα στοιχεία που θα παρουσιαστούν στο συνέδριο βασίζονται στη μελέτη όλων των απομνημονευμάτων των Ελλήνων αιχμαλώτων που έχουν εκδοθεί από το 1923

μέχρι και το 1980. Ακολούθησε μελέτη των κ.κ. **Τόμπρο**υ και **Κανελλόπουλου** στη **Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού**, δεδομένου ότι όσοι επέστρεφαν, κυρίως αξιωματικοί, περνούσαν από ένα είδος ανάκρισης για να αποτυπωθούν οι συμπεριφορές τους κατά την περίοδο της αιχμαλωσίας και να διαπιστωθεί αν παρέμεναν καλοί αξιωματικοί.

Ερευνητικά στοιχεία συγκεντρώθηκαν επίσης από το υπουργείο Εξωτερικών, τα γενικά αρχεία του Κράτους, το Κέντρο Μικρασιατιών Σπουδών, το Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών του Ελευθερίου Βενιζέλου στην Κρήτη, το Μουσείο Μπενάκη, το Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο. «Υπάρχει πολύ υλικό, το οποίο δυστυχώς δεν έχει αναδειχθεί όσο θα έπρεπε», εξηγεί ο κ. Τόμπρος.

Ο «ερυθρός» και ο «λευκός θάνατος»

Σε ό,τι αφορά την χρονική περίοδο της αιχμαλωσίας, διευκρινίζει ότι ξεκινά τον Αύγουστο του 1922 και ολοκληρώνεται τον Απρίλιο του 1924, σε διαφορετικές, βέβαια, χρονικές στιγμές, ανάλογα με το πότε απελευθερώθηκε κάθε ένας από τους αιχμαλώτους. Υπάρχουν, άλλωστε, δύο διακριτές φάσεις της αιχμαλωσίας, ο «ερυθρός θάνατος», όπως χαρακτηρίστηκε από τον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό, λόγω της μεγάλης αιματοχυσίας και της βίας που καταγράφηκε, και ο «λευκός θάνατος», κατά τον οποίο το μοιραίο επήλθε για πολλούς αιχμαλώτους, λόγω των συνθηκών κράτησης και στρατωνισμού τους.

Η πρώτη φάση ξεκίνησε τον Αύγουστο και ολοκληρώθηκε τον Νοέμβριο του 1922, ενώ η δεύτερη ξεκίνησε τον Νοέμβριο του 1922 και ολοκληρώθηκε τον Απρίλιο του 1924.

«Κατά την πρώτη φάση της αιχμαλωσίας γίνεται μια περιφορά αυτών των ανθρώπων προς το εσωτερικό της Μικράς Ασίας με δύο σκοπούς, αφενός να καταδειχτεί το μέγεθος της τουρκικής νίκης στην ενδοχώρα που ακόμη δεν είναι φίλα προσκείμενη στον Κεμάλ αλλά στον Σουλτάνο, αφετέρου να εξολοθρευτούν όσο το δυνατόν περισσότεροι αιχμάλωτοι, οι οποίοι αφού δεν καταγράφονται είναι σαν να μην υφίστανται», σημειώνει ο **κ. Τόμπρος** για την πρώτη φάση της αιχμαλωσίας.

Οι πορείες αυτές, όπως αναφέρονται, λειτουργούν καθοριστικά, σε μια εποχή όπου δεν υπήρχαν τηλεόραση ούτε ραδιόφωνο και ο σκοπός της τουρκικής πλευράς ήταν να δει ο κόσμος τους ίδιους τους αιχμαλώτους για να πειστούν οι όποιοι αμφισβητίες για το μέγεθος της τουρκικής νίκης. Για τη δεύτερη φάση της

αιχμαλωσίας αναφέρει ότι χαρακτηρίζεται από εξάντληση των αιχμαλώτων λόγω έλλειψης φαγητού και νερού, ασθένειες και επιδημικές νόσους, καταναγκαστικά έργα και ενοικίαση αιχμαλώτων σε ιδιώτες.

Όσο για τον αριθμό των αιχμαλώτων διευκρινίζει ότι δεν είναι γνωστός με ακρίβεια «επειδή πάντα οι αριθμοί χρησιμοποιούνται για προπαγανδιστικούς σκοπούς και η ελληνική πλευρά θέλει να τους διογκώσει ενώ η τουρκική πλευρά να τους μειώσει». Σε γενικό, ωστόσο, επίπεδο θα μπορούσε να σημειωθεί ότι πρόκειται για 20.000-25.000 άτομα, από τα οποία τελικά επέστρεψαν στην Ελλάδα τουλάχιστον τα δύο τρίτα.

Διόγκωση του αριθμού των ασθενών στο Δρομοκαΐτειο

Ωστόσο, ακόμη και μετά την επιστροφή, τα πράγματα ήταν ιδιαίτερα δύσκολα για τους περισσότερους από τους αιχμαλώτους. Σύμφωνα με έρευνα που βρίσκεται σε εξέλιξη και επικαλείται ο **κ. Τόμπρος**, «οι άνθρωποι αυτοί πέρασαν μεγάλες δυσκολίες και υπέστησαν πολλά, με συνέπεια να επιβαρυνθεί ιδιαίτερα η ψυχική τους υγεία και να εκδηλώσουν σοβαρές διαταραχές προσωπικότητας. Η έρευνα δείχνει ενάμιση χρόνο μετά, μεγάλη διόγκωση του αριθμού των ασθενών στο Δρομοκαΐτειο, γεγονός ενδεικτικό της κατάστασης στην οποία βρίσκονταν»…

(Πηγή: ΑΠΕ-ΜΠΕ / Π. Γιούλτση)